

بررسی تشویق به عنوان ابزاری برای افزایش یادگیری

فاطمه چنانی^۱، سپیده فولادی^۲

^۱ دکترای زبان و ادبیات فارسی، مدرس دانشگاه های فرهنگیان استان خوزستان

^۲ دانشجوی کارشناسی دانشگاه فرهنگیان اهواز، پردیس فاطمه الزهرا س

چکیده

مقاله حاضر با هدف بررسی تشویق به عنوان ابزاری برای افزایش یادگیری نگارش شده است. در این مقاله سعی نگارنده بر آن بوده است که ابعاد مختلف تشویق از جمله تعریف، ضرورت، اصول و محاسن آن را مورد بررسی قرار دهد. پس از آن نیز، تشویق را از دیدگاه قرآن کریم و نیز روان‌شناسان بررسی کرده است. در نهایت ضمن اشاره به نقش غیرقابل انکار معلم در تشویق و استفاده از آن به عنوان ابزاری برای افزایش یادگیری و نیز بیان نکات کلی در خصوص اثرگذاری هر چه بیشتر آن، این نتیجه حاصل شد که با توجه به وجود ارتباط میان تشویق و یادگیری، اگر تشویق توسط دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت به صورت اصولی و درست به کار گرفته شود، موجب افزایش یادگیری و نیز تقویت و تثبیت رفتار مثبت خواهد شد.

واژه‌های کلیدی: تشویق، دانش آموزان، معلم، یادگیری

مقدمه

بدون شک یکی از بزرگ‌ترین و مهم‌ترین دغدغه‌های نقش‌پردازان عرصه‌ی تعلیم و تربیت، شناسایی و به‌کارگیری ابزارهای مختلف در جهت بهبود فرایند یادگیری و افزایش بازدهی آن بوده، هست و خواهد بود. با توجه به نیاز انسان به محبت و اشتیاق بالای وی به مورد تأیید و تحسین قرار گرفتن توسط دیگران، می‌توان گفت تشویق یکی از حساس‌ترین و در عین حال شیرین‌ترین ابزارها در این راستاست که همانند یک شمشیر دو لبه عمل می‌کند.

حساس از آن جهت که هرگونه افراط و تفریط در تشویق موجب خنثی نمودن تأثیر مثبت آن خواهد بود و چه بسا اثرات سوء جبران‌ناپذیری برجای خواهد گذاشت که گاه تا مدت‌های مدیدی بر جا هستند؛ و شیرین از آن جهت که منجر به بروز یک حس خوشایند قلبی هم در شخص تشویق‌کننده و هم تشویق‌شونده می‌شود و ما شاهد بیش‌ترین، مؤثرترین و پایدارترین تأثیر در رفتار وی خواهیم بود. در دین اسلام و همچنین سیره و سنت پیامبر و سایر اولیای الهی نیز تشویق بسیار مورد توجه و تأکید قرار گرفته است تا آنجا که خداوند متعال در آیه ۱۵۹ سوره آل عمران رمز پیروزی پیامبر اکرم(ص) را در شرح صدور و محبت‌ورزی پیامبر به امت خود می‌داند: *فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظًا لَفُضِّضُوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ* [ای پیامبر! پس به مهر و رحمتی از سوی خدا با آنان نرم‌خوی شوی، و اگر درشت‌خوی و سخت‌دل بودی از پیرامونت پراکنده می‌شدند؛ بنابراین از آنان گذشت کن، و برای آنان آموزش بخواه، و در کارها با آنان مشورت کن، و چون تصمیم‌گرفتی بر خدا توکل کن؛ زیرا خدا توکل‌کنندگان را دوست دارد. (۱۵۹)]

از طرفی دیگر خانواده و مدرسه، از ابتدایی‌ترین و مهم‌ترین کانون‌های تعلیم و تربیت انسان‌ها هستند که والدین و آموزگاران اصلی‌ترین نقش را در زمینه تمشیت آن‌ها به عهده دارند. لذا ضروری است با ابزارها، اصول و قوانین تعلیم و تربیت از جمله تشویق آشنایی کامل داشته باشیم و آن‌ها را به نحو احسن به‌کار گیریم؛ چرا که اگر این ابزارها، اصول و قوانین در یک چهارچوب درست و حساب شده به کار برده نشوند نباید چشم انتظار موفقیت در عرصه آموزش و پرورش باشیم. با توجه به ضرورت‌های مهم ذکر شده و تأکیدات فراوان بر آن‌ها، در این مقاله به طور گسترده به بررسی مفهوم تشویق، ضرورت، اصول، شرایط و محاسن آن پرداخته خواهد شد و نقش آن در فرایند یادگیری نیز مورد بررسی قرار خواهد گرفت. هدف از نگارش این مقاله رسیدن به این مهم است که تشویق اگر به صورت اصولی و درست به کارگرفته شود موجب افزایش یادگیری و نیز تقویت و تثبیت رفتار مثبت خواهد شد. شیوه‌ی جمع‌آوری اطلاعات در این مقاله به صورت کتابخانه‌ای بوده است.

تعریف تشویق

«تشویق، واژه‌ای عربی از باب «تفعیل» و ماده‌ی «شوق» است. در لغت عرب چنین آمده است: الشوق: نزاع النفسِ إلى الشیء. کشاندن نفس آدمی به سوی امری. همچنین در لغت‌نامه معین به معنای آرزومندکردن، به شوق افکندن و راغب ساختن آمده است. تشویق را در اصطلاح می‌توان هر گونه رفتار یا عملی دانست که کسی برای خوشایند دیگری انجام می‌دهد. به بیان دیگر تشویق گونه‌ای پاداش و به‌کاربردن عامل یا عواملی است که افراد را به نیکوکاری و می‌دارد. تشویق برای ارائه محبت صورت می‌گیرد و نشانه‌ی اعلام رضایت و پذیرش رفتار دیگری است.» (رضائی، ۱۳۹۷: ۳۸-۳۹)

«تشویق عاملی است که به کمک آن می‌توان گرایش به کارهای پسندیده را در انسان تقویت کرد. تشویق باعث می‌شود که دانش‌آموزان انگیزه برای انجام کارهای درست را پیدا کنند. اگر دانش‌آموزی تکالیف خود را به موقع انجام دهد یا به موفقیتی

در امتحان دست یابد، باید تشویق شود؛ همین تشویق روح او را تقویت می‌کند و احساس رضایت و خشنودی از انجام آن کار در او به وجود می‌آید. به همین دلیل تشویق در احیاء شخصیت دانش‌آموز و دور ساختن او از ناامیدی مؤثر است. تشویق مؤثرترین عامل برای اصلاح و تقویت رفتار و یادگیری پایدار است. همه انسان‌ها نیازمند محبت و تشویق هستند و همه دوست دارند رفتارشان مورد توجه و تأیید دیگران قرار گیرد. تشویق به جا و به موقع ولو با یک نگاه و لبخند، اعتماد به نفس فرد را افزایش داده و انرژی روانی او را بیشتر می‌کند و نیز موجبات شکوفایی خلاقیت‌های ذهنی وی را فراهم می‌آورد. تشویق و تقویت رفتارهای مطلوب، قدرت یادگیری، سازگاری شخصی و مهارت‌های اجتماعی کودکان را بیشتر می‌کند و این تشویق و تقویت رفتار مثبت کودکان سبب شکل‌گیری عادات مطلوب در آنان می‌شود.» (صادقی، ۱۳۹۶: ۲۷-۲۶)

ضرورت و اهمیت تشویق

«تشویق مایه تقویت روح است و حس اعتماد را در فرد به وجود آورده و استعدادهای فرد رشد کرده و به فعلیت در می‌آید. کتاب آسمانی ما، قرآن مجید درباره تشویق، پیامبرش را سفارش نموده و وظیفه رهبر و پیشوا می‌داند که مردم را به کارهای نیک سفارش و تشویق نماید. آنجا که می‌فرماید: یا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ای پیامبر! مؤمنان را به نبرد تشویق و ترغیب کن اگر بیست نفر شکیب در میان شما باشد بر دویست نفر و اگر صد نفر باشد بر هزار نفر از کافران غالب می‌شود؛ زیرا به نتیجه کار خود آگاهی ندارند! (انفال/۶۵)

و در جای دیگر می‌فرماید: إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ای پیامبر، من تو را شاهد و الگو، بشارت‌دهنده و تشویق‌کننده و بیم‌دهنده و ترساننده (برای مردم) فرستادم (فتح/۸)

منظور از تشویق یک هدف واقعی است که دستیابی به آن انگیزه‌ای را ارضاء می‌کند. تشویق برای آدمی می‌تواند یک پاداش عینی یا پاداش نمادین باشد. برای دانش‌آموزان نمره خوب و رسیدن به جواب یک مسئله هر دو تشویق به حساب می‌آیند. درواقع مشوق‌ها همان تقویت‌کننده‌های مثبت هستند. به‌عنوان نمونه، وقتی دانش‌آموز احساس می‌کند در موضوعی که برای یادگیری آن کوشش زیادی به عمل آورده پیشرفت داشته است احساس غرور، اعتماد به نفس، و شایستگی می‌کند که این احساس پیامدهای انگیزشی دارد و برای او در یادگیری بیشتر نقش تشویق را ایفا می‌کند. اینگونه انگیزش به هیچ نوعی منبع تقویتی بیرون از فرد نیاز ندارد و خود دانش‌آموز سرچشمه آن به حساب می‌آید. و به اصطلاح، یادگیری را به خاطر یادگیری انجام می‌دهد، نه فقط برای کسب تشویق‌های مادی و ملموس.

مهمترین عاملی که مستقیماً با ارائه تشویق افزایش یادگیری دانش‌آموزان را بالا برد سطح توانایی یادگیرندگان است که در این پژوهش رابطه مثبت آن به عمل آمده است. پس از آن، دو عامل مهم دیگر، یکی آموزش معلم و دیگری تشویق و انگیزش برای یادگیری، است. در دیدگاه رفتارگرایی بر ضرورت استفاده معلم از تشویق در هدایت یادگیری تأکید می‌شود. اگرچه استفاده از شیوه‌های پیشنهادی رفتارگرایان در بسیاری از موقعیت‌ها مناسب و مؤثر است، افراط در آن به مفهومی از انگیزش که احتمالاً بیرونی، مادی و محدودکننده است می‌انجامد.» (محبی و محمدی محمودعلیلو، ۱۳۹۴: ۴-۳)

اصول و شرایط تشویق

تشویق اصول و شرایطی دارد که ما باید آنها را مد نظر قرار دهیم تا بتوانیم به طور مؤثر از آن استفاده کنیم. اهم اصولی که در تشویق کودکان و حتی بزرگسالان باید مدنظر قرار گیرد به شرح زیر می‌باشد:

- ۱- در تشویق سن و مقتضیات سنی تشویق‌شونده مهم است و باید مورد عنایت قرار گیرد.
- ۲- در تشویق می‌بایست شرایط حیات روانی و اجتماعی دختران و پسران را مورد نظر قرار گیرد؛ لذا بهتر است شیوه و نوع تشویق برای هر دو جنس متناسب با طبیعت خلق و خوی آنها متفاوت باشد.
- ۳- بین میزان کار و تلاش و میزان تشویق می‌بایست ارتباط و تناسب وجود داشته باشد.
- ۴- در تشویق می‌بایست شیوه‌ای در پیش گرفته شود که قابلیت تداوم داشته باشد؛ به بیان دیگر آن گونه نباشد که در برخورد با یک عمل عادی از سوی شخص تشویق‌شونده، تمام لغات و اصطلاحات مربوط به تشویق توسط تشویق‌کننده یکباره به کار برده شود.
- ۵- تشویق می‌بایست به طور مستقیم از سوی شخص تشویق‌کننده به شخص تشویق‌شونده انجام گیرد. برای مثال اگر والدین به هر دلیلی هدیه‌ای برای فرزند خود تدارک دیدند نباید از معلم بخواهند تا روی صف آن هدیه را به اسم خود به فرزندشان بدهد؛ زیرا اولاً توقع شخص از معلم خود بیشتر می‌شود؛ ثانیاً موجب حسادت و سرخوردگی سایر همکلاسی‌های وی می‌شود؛ ثالثاً اگر روزی شخص این حقیقت را بفهمد دیگر به والدین و معلم خود اعتماد نخواهد کرد.
- ۶- تشویق می‌بایست به گونه‌ای باشد که در شخص سازندگی ایجاد کند نه تکبر و خودپسندی. تشویق باید موجب بهتر شدن اخلاق شخص، جهت دادن به راه و روش او برای رسیدن به هدف و افزایش میزان کار و تلاش وی شود که همگی اینها در نهایت از او شخص بهتری نسبت به گذشته می‌سازد.

محاسن تشویق

- برای تشویق محاسن متعددی می‌توان برشمرد. رضائی (۴۹: ۱۳۹۷) برخی از محاسن آن را به شرح زیر بیان کرده است:
- ۱- **تشویق محرک قدرتمند:** تشویق سبب پیدایش رغبت و شوق به کار و کوشش و تحصیل می‌شود و می‌تواند نقش جهت‌دهنده در انجام فعالیت‌های روزمره داشته باشد و زمینه تفکر آینده‌ساز و آینده‌گزین گردد.
 - ۲- **مداومت در کار نیک:** از مواردی که به‌عنوان اثر و فایده‌ی تشویق در امر تعلیم و تربیت می‌توان نام برد، ادامه کار مفید است. زمانی که شخص از نظر روحی و روانی احساس می‌کند که مفید واقع شده تلاش می‌کند تا کار و مساعی‌اش مستدام باشد و به طور همیشگی تا آنجایی که برایش امکان‌پذیر است کوشش می‌نماید تا شایستگی‌اش را حفظ کند.
 - ۳- **تشویق عامل پیدایش شهامت:** به‌گونه‌ای که فرد جرأت آن را پیدا می‌کند که به کاری اقدام کرده یا دست از کاری بردارد.
 - ۴- **تشویق عامل شادابی فرد:** تشویق سببی است برای شادابی و نشاط روانی، میل به زندگی و انجام وظیفه را در فرد پیدا می‌کند.
 - ۵- **تشویق محرک خلاقیت:** تشویق عاملی برای به‌کار انداختن ابتکار و خلاقیت، ابداع و اختراع است.

تشویق در قرآن کریم

حدود ۳۰۰ آیه از مجموعه آیات قرآن کریم به مسئله‌ی تشویق مربوط است که در ادامه به برخی از آنها به عنوان نمونه می‌پردازیم:

۱- پاداش و تشویق؛ ابزار تأثیرگذار

خداوند می‌فرماید: *آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَحْلِفِينَ فِيهِ فَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَنْفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ* به خدا و رسولش ایمان بیاورید و از آنچه خداوند، شما را در آن جانشین قرار داده است انفاق کنید. پس کسانی از شما که ایمان آورند و انفاق کنند، برای ایشان پاداش بزرگی است. (حدید/۷)

این آیه شریفه برای نفوذ در قلب مسلمانان از پاداش بهره می‌گیرد و می‌فرماید کسانی که از دستور الهی، پیروی کنند و رفتار مطلوب و مورد نظر خدا را انجام دهند از پاداش بزرگ الهی بهره مند خواهند شد.

۲- پاداش؛ مادی و غیرمادی

الف) خداوند در این آیه، به پاداش مادی اشاره کرده است:

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ و کسانی که ایمان آورند و کردار نیک و شایسته انجام دهند، ایشان اصحاب بهشت‌اند و در آن جاودانه خواهند بود. (بقره/۸۲)

ب) در این آیه شریفه، دوستی الهی، پاداش پیروی از فرمان خداوند شمرده شده است:

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ و در راه خدا (از مال خود) انفاق کنید و با دست خود، خویشان را در هلاکت میافکنید و نیکی کنید. همانا خداوند نیکوکاران را دوست دارد. (بقره/۱۹۵)

۳- مراتب گوناگون پاداش:

در قرآن آمده است:

وَلِكُلِّ دَرَجَاتٍ مِمَّا عَمِلُوا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ و هرکس از بندگان به کرداری که کرده است (نزد خداوند) رتبه خواهد یافت و خدا از کردار هیچ کس غافل نخواهد بود. (انعام/۱۳۲)» (حسینی، ۱۳۸۱: ۲۳-۲۱ و ۲۶)

تشویق از دیدگاه روان‌شناسی

«در روان‌شناسی از تشویق با عنوان «تقویت مثبت» نام برده شده و بهترین و مؤثرترین روش افزایش رفتار معرفی شده است. در تعلیم و تربیت از تشویق می‌توان برای کاهش رفتارهای نامطلوب «از طریق تشویق رفتار مغایر» استفاده کرد. تقویت مثبت، فرایندی است که در آن ارائه تقویت‌کننده‌ی مثبت، بعد از آن رفتار، منجر به نیرومند شدن آن رفتار گردد. تقویت‌کننده‌های مثبت، مهم‌ترین عامل افزایش و ادامه رفتارهای ما در زندگی روزانه هستند. این تقویت‌کننده‌ها از جهات مختلف تقسیم‌بندی شده‌اند که یکی از مهم‌ترین آن تقسیم‌بندی‌ها به صورت زیر است:

۱- **تقویت‌کننده‌های نخستین:** این تقویت‌کننده‌ها ذاتاً اثر تقویتی دارند و از ویژگی‌های آنها این است که نیازهای فیزیولوژیکی جاندار را ارضاء می‌کنند. مانند: آب، غذا، هوا و... البته استفاده از این نوع تقویت‌کننده‌ها در شرایط آموزشی بسیار محدود است.

۲- **تقویت‌کننده‌های شرطی:** این تقویت‌کننده‌ها در اصل خاصیت تقویت‌کنندگی نداشته، اما در اثر مجاورت با تقویت‌کننده‌های نخستین خاصیت تقویتی پیدا کرده‌اند. جایزه، نمره، ستاره، مدرک، مقام، پول و نظایر اینها تقویت‌کننده‌های شرطی هستند که در محیط آموزشگاه کاربرد فراوان دارند و معلمان می‌توانند از آنها برای مقاصد مختلف آموزشی بهره‌گیرند.

۳- **تقویت‌کننده‌های پته‌ای:** پته، یک تکه کاغذ (ستاره یا ژتون) یا یک مهر فلزی یا پلاستیکی است که پس از رفتار مطلوب دانش‌آموز به عنوان تقویت‌کننده به او داده می‌شود و دانش‌آموز می‌تواند آن را با غذا، شیرینی، نوشابه، انجام فعالیت‌های مختلف، جایزه و سایر تقویت‌کننده‌ها مبادله کند. علاوه بر اشیای ذکر شده، از علائم و ارقام نیز می‌توان به عنوان پته تقویتی استفاده کرد. این نوع تقویت‌کننده نیز در امر آموزش کاربرد زیادی دارد و معلمان به وفور از آنها استفاده می‌کنند.

۴- **تقویت‌کننده‌های اجتماعی:** نمونه‌های تقویت‌کننده‌های اجتماعی عبارتند از: لبخند زدن، توجه کردن، تمجید کردن و نوازش کردن. این تقویت‌کننده‌ها اثر تقویتی نیرومندی دارند و از وسایل معمول و قابل دسترس معلمان هستند که هیچ‌گونه خرجی هم ندارند و بهتر است در محیط آموزشگاه حداکثر استفاده را از آنها به عمل آورند.

۵- **تقویت‌کننده‌های فعالیتی:** از فعالیت‌هایی که کودکان دوست دارند انجام دهند نیز می‌توان به عنوان تقویت‌کننده برای فعالیت‌های که کمتر به آنها می‌پردازد، استفاده کرد. مثلاً به کودکی که وقت زیادی را صرف تماشای تلویزیون می‌کند اما به انجام تکالیف درسی‌اش رغبت چندانی نشان نمی‌دهد، می‌توان گفت در صورتی می‌توان به تماشای تلویزیون بپردازد که ابتدا تکالیفش را انجام دهد. (پریدختان، ۱۳۹۶: ۹-۸)

نقش معلم در تشویق

«معلم واقعی کسی است که می‌تواند راهی به سوی دل‌ها بگشاید و علم را با ایمان و عقل را با دل پیوند زند، از این رو راز موفقیت معلمان را نخست باید در جذب دانش‌آموزان دانست؛ یعنی این که معلم بتواند اعتقاد و علاقه درونی آنها را به وجود آورد و رابطه روحی و معنوی با آنها برقرار کند تا آنجا که حتی نگاه‌ها و اشاره‌ها و حالت‌های معلم نیز در آنها تأثیر عمیقی بگذارد و در تربیت شخصیت آنان منشأ اثر شود. عوامل جذب دانش‌آموزان هم عبارتند از: مقبولیت، محبوبیت و موفقیت. راه گشایش کلاس را باید در مقبولیت معلم دانست. اگر شاگرد معلم را پذیرفت امکان تعلیم و تربیت خواهد بود. علاوه بر مقبولیت، شخصیت معلم باید دوست داشتنی و دلنشین باشد و از نظر دانش‌آموزان محبوب. علاوه بر این دو شرط باید معلم با قوانین حاکم بر روح فراگیران خود آشنا باشد تا توانایی همدلی و هم‌زبانی با آنها را پیدا کند و نیز با تکنیک‌های آموزشی و تربیتی آشنا باشد و بتواند با استفاده از روش‌های صحیح آنان را به مقصد مورد نظر راهنمایی کند. یکی از اهداف کار معلم باید برقرار کردن رابطه مطلوب و دوستانه و حمایت‌کننده با دانش‌آموزان باشد. برخی از معلمان که می‌گویند نباید در روزهای اول به روی بچه‌ها خندید زیرا عقیده دارند که احترام باید از روی ترس باشد اما نظریه‌پردازان می‌گویند در روزهای اول به دانش‌آموزان نشان دهید که به آنها علاقه دارید و آنها می‌توانند به شما اعتماد کنند. البته معلمان فکور آموزش را با شناخت دانش‌آموز آغاز می‌کنند؛ انعطاف پذیرند و قادرند نقاط قوت و ضعف فراگیران خود را تشخیص دهند.

یکی از تمایلات درونی انسان این است که میل دارد دیگران در قبال کارهای نیک او را تایید کنند و مورد تشویق قرار دهند، کسی نیست که نیازمند تحسین و تأیید دیگران نباشد. البته با وجود داشتن منشأ روانی این میل، انسان می‌تواند با قدرت دادن

به خود و استوار نمودن شخصیت خویش، خود را از تشویق بی‌نیاز کند. در همین باره روانشناسان ثابت کردند که چند دانش آموز در شرایط یکسان وقتی موفق‌ترند که مورد تشویق قرار گیرند.

البته باید سعی شود فراگیر به تشویق عادت نکند و تشویق انگیزه کار نیک نباشد؛ بلکه پاداش کار نیک باشد، چرا که در این صورت با از بین رفتن انگیزه، کار نیک هم تعطیل می‌شود. تشویق نباید هدف باشد بلکه وسیله‌ای برای رسیدن هدف باشد. تشویق باید به موقع انجام شود؛ زیرا تأخیر در آن اثر نامطلوب دارد. علت تشویق نیز باید مشخص شود. تشویق از همه کودکان هم به نحوی انجام شود، اما زیاده روی نباشد که به فرموده امام علی(ع) در مدح و ستایش کسی مبالغه و زیاده‌روی مکن. البته تشویق در اشکال مستقیم و غیر مستقیم وجود دارد که روان‌شناسان بر تشویق غیر مستقیم تأکید دارند. تشویق مادی و معنوی نیز سفارش شده است. تشویق به شکل‌های مختلف می‌تواند اعمال شود به طور مثال می‌تواند گاهی به شکل در اختیار گذاردن وسایل مورد علاقه فراگیر، گاهی یک نگاه محبت‌آمیز و حاکی از سپاس، گاهی بردن به یک اردو، گردش دسته جمعی، گاهی دلجویی، آفرین گفتن، گاهی در آغوش کشیدن یا خرید یک وسیله علمی و تفریحی باشد، اما در همه حال باید سعی شود که جنبه روانی آن فراموش نشود به این معنی که خود شخص، مشوق خود به خوبی‌ها باشد نه دیگری. اصولاً به علت اینکه فطرت انسان میل به کمال دارد، آن دسته تشویق‌ها و پاداش‌هایی که جنبه روحانی و معنوی آن قوی‌تر است، برای انسان شادای بخش‌تر است.» (رضائی، ۱۳۹۷: ۹۲-۹۰)

تشویق؛ ابزاری برای افزایش یادگیری

«دانش‌آموزی در انجام دادن یکی از فعالیت‌های خود بطور موفق عمل کرده است معلم با تبسم کردن به او می‌فهماند، و یا به او جایزه می‌دهد، و یا به او اجازه می‌دهد در رشته‌ی ورزشی مورد علاقه خود امکاناتی را به دست آورد. همه اینها در افزایش یادگیری دانش‌آموزان نقش مؤثری ایفا می‌کند.

اهمیت استفاده از کلمات تشویقی در یادگیری دانش‌آموزان نقش بسزایی دارد. گاهی قدرت کلمات از قدرت جایزه و پاداش بیشتر است حتی اعطای جایزه را با تشویق‌ها و تاییدهای کلامی همراه سازید؛ البته این کار نباید در جهت مقایسه و ایجاد رقابت باشد. دانش‌آموزان برون‌گرا و پر سر و صدا امکان بیشتری برای جلب توجه و کسب تشویق در مدرسه و کلاس دارند. معلم می‌تواند در موقعیت‌های فردی، انگیزه‌های درونی اینگونه دانش‌آموزان را بیشتر تحریک کند.

یکی دیگر از عناصر اصلی تشویق برای بالا بردن یادگیری دانش‌آموزان، ویژگی‌های معلمین است. اگر معلمان بر این باور باشند که می‌توانند بر دانش‌آموزان خود تاثیر بسیار زیاد داشته باشند و انگیزش و پیشرفت آنها را افزایش دهند، در نتیجه دانش‌آموزان خود را با اطمینان می‌پذیرند و از ایده‌ها و اندیشه‌های آنها با آغوش باز استقبال می‌کنند. چنین فضایی با همراه کردن تشویق، زمینه لازم را برای افزایش یادگیری آنها فراهم می‌کند.» (محبی و محمدی محمودعلیلو، ۱۳۹۴: ۶)

نکات نهایی تشویق

در تشویق به منظور اثرگذاری هر چه بیشتر آن باید به نکات زیر توجه کرد:

- ۱- در تشویق نباید زیاده روی کرد؛ چون موجب بی‌ارزش شدن آن می‌شود و همچنین این توقع در او به وجود می‌آید که در برابر هر کاری هر چند کوچک تشویق شود.
- ۲- تشویق نباید پیوسته و دائمی باشد؛ بلکه باید گاه‌گاه باشد تا شخصیت دانش‌آموز شکل بگیرد.
- ۳- تشویق نباید طوری باشد که غرور و خودبینی در دانش‌آموز ایجاد کند و گمان کند که از دیگران برتر است.

- ۴- تشویق باید با عملی که از او سرزده متناسب باشد؛ یعنی نباید به خاطر کار کوچک، جایزه ای بزرگ دریافت کند.
- ۵- در تشویق و دادن پاداش نباید بین دانش‌آموزان تبعیض قائل شد که این کار نه تنها اثر تشویق را از بین می‌برد، بلکه اثرات زیان باری نیز بر جا می‌گذارد.
- ۶- تشویق باید بلافاصله پس از انجام گرفتن کار مطلوب صورت گیرد.» (صادقی، ۱۳۹۶: ۲۸-۲۷)

نتیجه‌گیری

باتوجه به وجود ارتباط میان تشویق و یادگیری، دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت می‌توانند از آن به عنوان ابزاری برای افزایش یادگیری و نیز تقویت و تثبیت رفتار مثبت استفاده کنند. تشویق اگر به صورت اصولی و درست انجام گیرد موجب افزایش اعتماد به نفس دانش‌آموزان و انگیزه‌ی آنها برای انجام کارهای درست و همچنین رشد، پرورش و به فعلیت رساندن استعدادها و خلاقیت آنها می‌شود. باید به خاطر داشت تشویق به مثابه یک داروی شفابخشی است که می‌بایست به اندازه کافی و به موقع از آن استفاده شود؛ چرا که هرگونه افراط و تفریط در آن و یا به موقع نبودن آن، اثرات نامطلوب و گاهاً جبران ناپذیری برجای خواهد گذاشت.

پیشنهادها

- ۱- معلمان به منظور آشنایی بیشتر با تشویق و جوانب مختلف آن و همچنین افزایش آگاهی‌شان در این زمینه منابع و کتاب‌های مختلف مطالعه کنند و بر گستره‌ی دانش خود را بیافزایند.
- ۲- از طرف ادارات آموزش و پرورش و مدارس دوره‌های آگاه‌سازی به منظور آشنایی معلمان و اولیا با تشویق و اصول و شرایط آن برگزار کنند.
- ۳- والدین نسبت به نحوه تشویق فرزندان خود بیش از پیش دقت و توجه داشته باشند و تلاش کنند تا در این زمینه اطلاعات خود را از طریق منابع مطالعاتی مختلف افزایش دهند.
- ۴- با توجه به کمبود منابع و پیشینه‌ها و اهمیت تشویق در نظام تعلیم و تربیت لازم است در این زمینه تحقیقات کافی صورت بگیرد.

منابع و مأخذ

- ۱- پردیختان، زهرا. (۱۳۹۶)، تشویق و تنبیه در اسلام، سومین دوره کنگره بین‌المللی فرهنگ و اندیشه دینی.
- ۲- حسینی، داوود (۱۳۸۱)، جایگاه تشویق و تنبیه در اسلام، قم، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران
- ۳- رضائی، پروانه. (۱۳۹۷)، معجزه تشویق در افزایش انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان، مشهد: نشر جالیز.
- ۴- صادقی، عیسی (۱۳۹۶)، چگونه با کودکان و دانش‌آموزان رفتار کنیم؟، مشهد: نشر مینوفر.
- ۵- محبی، محمد و همکاران. (۱۳۹۴)، تاثیر تشویق در افزایش یادگیری دانش‌آموزان، سومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روان‌شناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.

Investigating Encouragement as a Tool to Increase Learning

Fatemeh Chenani¹, Sepideh Fouladi²

1- Doctor of Persian Language and Literature, Secretary of Education of Shush Secondary School, Lecturer of Farhangian Universities of Khuzestan Province

2- Undergraduate Student of Ahvaz Farhangian University, Fatemeh Zahra Campus

Abstract

This paper aims to investigate encouragement as a tool for increasing learning. In this paper, the author tries to investigate different aspects of encouragement such as definition, necessity, principles and its merits. After that, he studied encouragement from the perspective of the Holy Quran as well as psychologists. Finally, while pointing out the undeniable role of the teacher in encouraging and using it as a tool to increase learning and expressing general points about its greater effectiveness, this result was achieved. Considering the relationship between encouragement and learning, if encouragement is applied in principle and correctly by education practitioners, it will increase learning and strengthen and stabilize positive behavior.

Keywords: Encouragement, Students, Teacher, Learning
